

SYTUACJA MORALNA

- łac. „situs” – umieszczam. W szerokim znaczeniu zespół okoliczności i warunków, w których coś się dzieje, lub położenie, w którym się ktoś znajduje. Od s.m. należy odróżnić sytuacjonizm i etykę sytuacyjną. Pierwszy jest takim sposobem uprawiania refleksji moralnej, który rezygnuje z formułowania ogólnych reguł postępowania (konsekwencją subiektywizm i relatywizm). Etyka sytuacyjna polegałaby zaś na wyłączeniu (w niektórych przypadkach całkowitym) roli przedmiotu w ocenie moralnej, absolutyzując zmienne okoliczności.

W tradycji moralnej i filozoficznej sytuacja odgrywała zawsze istotną rolę. Szczególnie ostrego potępienia doczekała się wspomniana już etyka sytuacyjna w orzeczeniu Św. Oficjum [*Dekret w sprawie „etyki sytuacyjnej”*, (1956)]. Uznano, iż w wielu kwestiach jest ona sprzeczna z rzeczywistością oraz zasadami zdrowego rozumu i nosi ślady relatywizmu i modernizmu, które odbiegają od tradycji nauki katolickiej [BF VIII, 37].

W nauczaniu Jana Pawła II na temat s.m. zauważa się szczególne jej powiązanie z sumieniem, które będąc wyrazem rozumu praktycznego, stosuje uniwersalne i wieczyste zasady do konkretnych czynów. Niewątpliwie to, co należy czynić w danej sytuacji zależy od okoliczności, niemniej „istnieją zachowania, które nigdy i w żadnej sytuacji nie mogą uchodzić za działania właściwe – to znaczy zgodne z ludzką godnością” [VS 52]. Ważne jest poznanie sytuacji, które nie sprowadza się do suchego przytoczenia danych. Jeszcze ważniejsze jest jej interpretowanie, gdyż tego domaga się wieloznaczność zjawiska działania moralnego. Niemniej decydujące jest rozeznanie, szczególnie to, które dokonuje się w świetle i mocy Ewangelii [PDV 10]. Z powyższego wynika, iż przestrzeganie prawa Bożego możliwe jest w każdej sytuacji, również w sytuacjach najtrudniejszych [VS 102].

Tłem do papieskiego rozumienia roli s.m. w moralności jest jej odniesienie do prawdy o człowieku. Papież wskazuje, iż ludzka godność bardziej niż sytuacja decyduje o moralności czynu. Człowiek w każdej sytuacji musi postępować na miarę tego, kim jest [*Grzech jako „alienacja człowieka”* 12.11.1986, 2]. Wezwanie do odkrywania siebie w sytuacji jest przede wszystkim wezwaniem do szukania prawdy sytuacji, ta zaś zakłada, iż każdy czyn musi być oceniony według kryterium natury etyczno-moralnej a nie sytuacyjnej [SRS 36]. Z s.m. wiąże się również fałszywe rozumienie autonomii rzeczywistości ziemskich, które w konsekwencji prowadziłyby do odcięcia stworzenia od Stwórcy kwestionując godności osoby [por. VS 39], gdyż moralność czynów wyraża się w „kontekście godności i powołania danych przez łaskę” [VS 73].

W wymiarze praktycznym s.m. jawi się zawsze jako rzeczywistość do przekroczenia przez ludzki byt, gdyż pierwszą „sytuacją” człowieka jest grzech, a pierwszym wezwaniem rodzonym z sytuacji jest wezwanie do wyzwolenia [RP 16]. W s. uczestniczy zawsze człowiek, grzech natomiast jest „wydziedziczeniem z człowieczeństwa” [*Grzech jako „alienacja człowieka”* 12.11.1986, 7]. Ostatecznie można stwierdzić, iż s.m. jest subiektywnym i niebezpiecznym kluczem oceny moralnej czynu. Papież zauważa, że „poziom sumienia, poziom wartości moralnych – to najważniejszy wymiar doczesności i historii. Historia bowiem jest pisana nie tylko wydarzeniami, które rysują się niejako „od zewnątrz” – jest ona przede wszystkim pisana „od wewnątrz”: jest historią ludzkich sumień, moralnych zwycięstw lub klęsk” [PS 6].

Jan Paweł II: DV; EV; SRS 36; VS 39, 52, 73, 102; FC; RP 13, 16, 18, 21, 26; CL 4, 16-17, 34, 39, 44; PDV 7-8, 10; PS 6-8; Jan Paweł II: Być człowiekiem sumienia. Wybór i oprac. K. Gryz. Kraków 1998. Jan Paweł II: Człowiek w polu odpowiedzialności. Lublin 1991.

Rosik S., Sytuacjonizm etyczny a chrześcijańska roztropność: studium teologiczno-moralne, Poznań 1986. Rosik S.: Autonomia sfery moralnej i jej uwarunkowania. „Studia Theologica Varsaviensia” 31:1993 nr 1

s. 43-76. Rosik S.: Problem etycznego sytuacjonizmu. W: Teologia moralna u kresu II tysiąclecia. Materiały z sympozjum KUL 1-2 grudnia 1997 r. Red. J. Nagórny, K. Jeżyna. Lublin 1998 s. 171-177.

Jarosław A. Sobkowiak MIC